

ספרות

sifrut@yedioth.co.il

אלעד ברנוי // צילום: אלכס קולומויסקי

בין קודש לחול

חרדי ומשורר. לומד תורה עם אביתר בנאי ומעריץ את שלמה ארצי. מצטט מהגמרא וכותב לסדרה 'שבאבניקים'. עדן אביטבול מוציא ספר שירים ראשון וחולם על היום שבו החברה החרדית תלמד לקבל גם מזרחים וחוזרים בתשובה

חרדי ומשורר. לומד תורה עם אביתר בנאי ומעריץ את שלמה ארצי. מצטט מהגמרא וכותב לסדרה 'שבאבניקים'. עדן אביטבול מוציא ספר שירים ראשון וחולם על היום שבו החברה החרדית תלמד לקבל גם מזרחים וחוזרים בתשובה

חרידי ומשורר. לומד תורה עם אביתר בנאי ומעריץ את שלמה ארצי. מצטט מהגמרא וכותב לסדרה 'שבאבניקים'. עדן אביטבול מוציא ספר שירים ראשון וחולם על היום שבו החברה החרדית תלמד לקבל גם מזרחים וחוזרים בתשובה

חרידי ומשורר. לומד תורה עם אביתר בנאי ומעריץ את שלמה ארצי. מצטט מהגמרא וכותב לסדרה 'שבאבניקים'. עדן אביטבול מוציא ספר שירים ראשון וחולם על היום שבו החברה החרדית תלמד לקבל גם מזרחים וחוזרים בתשובה

הכירו את עדן אביטבול. תלמיד ישיבה, משורר, מצביע ש"ס, מכותבי העונה השנייה של סדרת הטלוויזיה 'שבאבניקים' - למרות שאין לו אינטרנט או טלוויזיה בבית - פעיל במאבק המדי רחי, עובר על סרט קולנוע, חולה מוזיקה והופעות, לומד תורה עם אביתר בנאי, חולם לסיים בקרוב את כל התלמוד הבבלי וגם לזכות באוסקר. הוא נולד לפני 27 שנה בשכונת קריית משה בירושלים וגדל בפסגת זאב, להורים שהיו בתהליך חזרה בתשובה, אך בכור לשלושה אחים ואחות. הוא הלך לגן חילוני, בכיתה א' החל ללמוד בבית ספר דתי, ובכיתה ה' כבר עבר לבית ספר חרדי.

"את אבא שלי אני לא זוכר בתור חילוני. אמא שלי הייתה חילונית עד שהייתי בן חמש. אבל עם חוזרים בתשובה זו אבולוציה מתמשכת, זה מתחיל ולא נגמר. ההורים שלי עד היום נמצאים במשא ומתן זהותי - האם אנחנו חרדים? האם אנחנו שייכים לחברה החרדית? אם פעם היית שואל את אמא שלי, היא הייתה אומרת לך שהיא עושה הכל כדי להיות חרדית. היום היא אומרת שהיא חילונית מאמינה, שומרת תורה ומצוות."

מערכת היחסים המורכבת של משפחת אביטבול עם הציבור החרדי טמונה לא רק בהגדרה עצמית של זהות ומגור, אלא גם בקושי של חוץ רים בתשובה להשתלב בהצלחה בחברה החרדית. "הרור הראשון של מי שהגדירו את עצמם חוץ רים בתשובה היה אחרי מלחמת יום כיפור, הגל הזה של אורי זוהר ואיקא ישראלי וכל הטיפוסים הבוהמיניים האלה. והם היו שאהידים - כיום אחד הפכו מככה לככה. ואז בשנות ה-90 ותחילת האלף-פיים היה הגל הזה של ההורים שלי, ואביתר בנאי

חה, כבר הנחת תפילין היום? שואל אותי עסקן עם זקן. אמרתי לו לא, ומה איתך? כבר קראת הנסיך הקטן? עכשיו, אני לא צריך להסביר לך למה הוא מתכוון בשורה הזאת. ואני זוכר שיום אחד נכנסתי לחרר שלי בישיבה וראיתי חבר שלי, שהוא ממש צדיק, בחור רציני שאוהב ללמוד ולהתפלל, והנה הוא קורא את 'הנסיך הקטן'. שאלתי אותו, 'אחי מה הקטע? מאיפה זה בא לך עכשיו?' והוא אמר לי שאם יום אחד הוא יפגוש את יהונתן גפן, הוא יוכל להגיד לו שהוא גם קרא את 'הנסיך הקטן' וגם מניח תפילין כל יום."

זה די אופייני ליחס של התרבות החילונית להורים בתשובה ולחב"דניקים. במערכוני 'כמעט שבת שלום' של אריץ נהדרת, חוזרים בתשובה מוצגים ככריזים ונלעגים.

"הבסיס של הדבר הזה הוא בעצמו כריזות. לא רק כלפי חוזרים בתשובה, אלא בכלל כלפי חרדים ודתיים. לפני הבחירות האחרונות נסעתי בכביש וראיתי את השלט הזה של גנץ, 'ממשלת אחרות חילונית', והשבת לעצמי שהוא לא כאמת חושב ככה. אלו פילטרים שנועדו להשטיח את כל הסיפור לחילונים וחרדים ובעדו ונגדו. יש לי חבר שעובר כעיתונאי ב'כיכר השבת', והוא תמיד אומר שלכל חרדי יש את החילוני שהוא אומר לו, 'אם כל החילונים היו כמוך, ולכל חילוני יש את החרדי שהוא אומר לו, 'אם כל החרדים היו כמוך'. ואם ככה, מצבנו מעולה סך הכל. אלה דברים שאפשר לפתור, צריך רק להכיר."

הספר נעים בין מאיר ויולטיר לרבי שמואל אויערבאך, בין מסכת קידושין ל'הרוזן ממונטה כריסטו', בין הרב עובדיה לצ'רלס בוקובסקי. גם יהונתן גפן קופץ לביקור קצר כשאביטבול כותב: "היה בי פעם רצון עז להוכיח ליהונתן גפן שבהנחת תפילין זה לא דבר לא חמוד כי", אומר עדן אביטבול. "אני בז להגדרה הזאת, שמתארת איזה גורם בידורי חסר ישות כזה. כאילו, אם נצטרך מישהו לסדר חופה וקידושין, אז יאללה, נקרא לך ות' בוא. אבל תסתכל על גדולי 'חרדי המחמד' - ידידיה מאיר, קובי אריאלי, מענרי גרוזמן - אלה אנשים מלאי אישיות. ההגדרה הזאת משקפת נקודת מבט של ההגמוניה האשכנזית-חילונית, שכל השאר מבחינתה הם מחמדים."

בשיר 'חרדי מחמד' אתה מזהיר שאתה עלול לשלוף קוצים כמו דורבן. "תראה, אם רוצים להגדיר אותי כמחמד, בתור 'המשורר החרדי הראשון' - תפאדלו. אם אני צריך לגלם בסיפור הזה את התפקיד של זה שאמנם למד בישיבה, אבל הוא גם כותב שירה ועושה קולנוע וטלוויזיה, אז אולי הוא משלנו, ואולי נביא אותו לפאנל - אז סבבה, אני אנוא לפאי נל. אבל בסופו של דבר בסולם הערכים שלי אני חרדי. האידיאל שלי הוא להיות קרוב לקדוש ברוך הוא. אז כן, טלוויזיה וקולנוע ושירה והכל, אבל אני צריך להזכיר בשיר - אל תשכחו, אני שומר נגיעה".

חרדים וצדיקים, אמני אוונגרד, ניחוח קנבים וכיסופים למשיח ממלאים את דפי ספר הביכורים של אביטבול, 'נוערנו לגדולות אחרות' (הוצאת סנג'יר), שיושק ביום שלישי הקרוב במסגרת 'עונת הספרות' של בית אבי חי בירושלים. שירי

רוח אחרת

הַלֹּאִי הִיְתָה בְּכֶם הָאֵשׁ
שֶׁל בְּעָלֵי תְשׁוּבָה

הַלֹּאִי הִיְתָם מְנִיפִים יְדֵיכֶם
אֶל עַל בְּתַפְלַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה
וּמַתְחַנְנִים אֵלָיו יְתַבָּרֵךְ כְּמוֹהֶם
שִׁישְׁלָה כְּלָה צְרִיקָה לְבֶן הָאֵהוּב
שִׁיקִימוּ יְחַד בֵּית נְאֻמָּן לְתוֹרָה
בְּאֵמַת וּבְתֵם

עַל אֵף שֶׁלֹּא הָרוּהוּ בְּקִרְשָׁה

עַל אֵף שֶׁאֲבָא שְׁלוֹ לֹא מְכַנְּסִים אֶת הַחֲלָצָה לְמַכְנָסִים

עַל אֵף שֶׁאֲבָא שְׁלוֹ מְנִיף יְדֵים

אֶל עַל בְּתַפְלַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה.

לין אחת שלי יש רוח והשראה יותר מכל הפעמים שהוא קרא את 'הנסיך הקטן' ונרדם. "מה אתה רוצה מיהונתן גפן?" "יש לו שיר שנקרא 'רכבת העמק', שאביב גפן מבצע - ואגב, אני אגלה לך פה סוד, בחורי ישיבה מתים על אביב גפן - ויש בו שורה שאומרת, 'סלי-

”

”לעולם התשובה יש גדולי דור רבנים משלו. הייתה תקופה שאביתר בנאי היה כמו הרב שלי. יותר משהשירים שלו חשמיעו עליי, הוא השמיע עליי כישות בעולם. הוא היה העד בחוכה שלי והוא נתן לי לניטמציה שאפשר לקיים ספק. שאתה לא חייב לבחור”

גם אם אתה דור שני?

”בטח. בחור ובחורה באים לשידוכים עם איזו שהו רזומה: מה למדת, מה רמת הלימוד שלך, מה חברים מספרים עליך וכמובן, מאיזה רקע אתה. יש חשיבות למזרחיות, יש חשיבות לחזרה בתשובה. בן לחוזרים בתשובה בדרך כלל ישדכו לבת לחוזרים בתשובה”.

ובכל זאת, את אשתו שולמית - שולי - אבי טבול הכיר בדרך לא קונבנציונלית. “אבא שלי ואבא של שולי היו חברים ושותפים בתקופת הרווקות החילונית שלהם. הם חזרו בתשובה יחד ושמו על קשר, ובאיזושהי תנועה אבא של שולי שאל את אבא שלי, נו, מה עם ערן? והוא ענה לו, בשידוכים. מה עם שולי? בשידוכים. אז הוא אמר לו, כוא נפגיש אותם. וזה מה שקרה. היו שש פגישות עד שהחלטנו להתחתן”.

היא הייתה הראשונה שהכירו לך?

”לא, יצאתי לפנייה עם שבע בחורות. יש חברים מהשנתון שלי שעוד לא התחתנו וכבר סופרים 50-40, ככה שאני יצאתי בוול”.

חיום הם גרים בשכונת נחלאות, עם בנם עקיבא בן השנה וחצי. מי שייכנס לדירתם יתקן שה ברגעים הראשונים להבין מי הם בריוק יושבי הבית. מצד אחד ספריית קודש אימתנית, לצידה ספריית חול עשירה ומגוונת כולל מדף שירה גדוש במיוחד, ומולן כוננית מלאה בדיסקים של רוק ישראלי: עמיר לב, אביב גפן, גבריאל בלח סן, וגם המוזיקאי הנערץ עליו, שלמה ארצי. “צר חקים עליי שאני אוהב את כל האינדי ואת שלמה ארצי, שזה כאילו סחי. אבל לא אכפת לי. החלום שלי זה שהוא ילחין שיר שלי”.

אתה מדבר על מוזיקאים שהשפיעו עליך, אבל לא על מוזיקאיות. אתה לא מאזין לשירת נשים? “אני מאזין, אבל יצא שהשפיעו עליי יותר גב-ריס. שמע, זו הסוגיה הכי מדוברת עכשיו, שירת נשים והמסתעף מזה. כוא נגיד שאני עוד לומד את הדבר הזה. אם אתה שואל אותי בפועל מה אני עושה, יש רדיו דלוק ויש שירי נשים ואני לא מכבה אותו. אני לא רואה בזה עניין. יש איזה פינג'פונג בנושא הזה לאורך השנים. הרי מספרים שהרב עובדיה היה מקשיב לאום כולתום. זה כזה דיון לעוס שאני לא חלק ממנו בשום צורה”.

אני רואה את 'מקומי' של נועה ירון על המדף. “נועה פתחה לי דלת של ממש בעולם הספרות. כשהיה לי עוד כתב יד בוסרי כזה שלחתי לה אותו והיא נורא התלהבה, והיום אנחנו עדיין בקשר טוב. לעולם התשובה יש גדולי רור. רבנים משלו. נועה ירון, אביתר בנאי. הם בעצם מייצגים את הרצוא ושוב הזה שאני רץ עליו. הייתה איזו שנה שאביתר היה כמו הרב שלי. הוא היה העד בחופה שלי. יותר משהשירים שלו השפיעו עליי, הוא השפיע עליי כישות בעולם. הוא בא אלינו

לכולל ולמד, והיום אנחנו לומדים חברה מצומצמת כזאת של איזה 15 חברה והוא איתנו, והוא נתן לי לגיטימציה שאפשר לקיים ספק. שאתה לא חייב עכשיו לבחור ולהגדיר. כן, אני חרדי ואני גם משורר ואני גם תסריטאי. כן, אפשר לקיים את הספק הזה ולהגדיר אותו כספק”.

לכתוב שירה הוא החל עוד לפני שקרא שירה. בגיל 16 התברר בעזרת הנשים של הישיבה בש-עות הערב, ושם כתב שירים, “גרועים” לרבניו. בגיל 17 מצא על ספסל ברחוב שמואל הנגיד את ‘המצאת הבדידות’ של פול אוסטר והתאהב (“אפשר להגיד שהוא שינה לי את החיים. תוך שנתיים קראתי את כל הספרים שלו”). אבל את הכניסה לעולם הכתיבה עשה אביטבול דווקא דרך שיריו של בוגר ‘ערס פואטיקה’ רועי חסן.

”קראתי ראיון איתו במגזין לבעלי תשובה והוא כל כך דיבר אליי - האטיטיוד שלו בתור מוזיקאי, בתור משורר. הלכתי לקנות את הספר שלו, והמוכר האשכנזי הסתכל עליי במבט מתנשא כזה של, ‘רועי חסן, אה?’ כאילו, עכשיו הרוס הזה רוצה את הספר של רועי חסן? לאן עוד נגיע?” הוא צחק. “מאוחר יותר פניתי אליו שיערוך לי את הספר ולשמחתי הוא הסכים. דרכו נחשפתי לכל מיני משוררים עכשוויים, ואז עשיתי את הדרך ההפוכה למשוררים ותיקים כמו רליה רביקוביץ, נתן אלתרמן, ריימונד קארבר, אבות ישורון וגם זלדה, שהיא המשוררת האהובה עליי”.

כמו חסן, גם אתה מתעסק בשירים באפליה וגזענות כלפי מזרחים.

”יש היררכיה חרדית מאוד ברורה של אשכנזים ומזרחים. כבר בתור נער שאמור להתקבל לישיבה ידעתי שזה לא פשוט, כי מקפידים שלא יהיו יותר מ-30 אחוז ספרדים בכל שנתון. אז כן, זה העסיק אותי. אבל לא ברמת המרמור, לא בקטע של ‘איזה אשכנזים הארות’. בשנים הראשונות בישיבה רציתי להוכיח שאני שווה לאשכנזים, להוכיח להם שהם טעו. אבל זה לא באמת אפשרי. יש תפיסה מאוד חזקה שככה זה, ושאינ מה לעשות. מצד שני, העולם החרדי עובר היום תהליכים מואצים. לפני עשור מי בכלל דיבר על חרדים באקדמיה, והיום זו עובדה מוגמרת”.

אולי פשוט בחברה החרדית הגזענות פחות סמויה?

”ואז מגיעה השאלה מה יותר גרוע. ואני אומר שיותר גרוע שזה גלוי. במסכת ברכות כתוב, ‘כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו’. זה אותו היגיון. יש ערך בכושה, בקריאה לתיקון, גם אם לא הצלחת לתקן. עצם זה שהלגיטימציה לגזענות ואפליה הולכת ופוחתת בציבור החילוני, זה כבר חלק גדול מהעניין. בחברה החרדית אין שום מחאה נגד גזענות. אני מחכה לראש הישיבה הלי-טאי החשוב שיבוא ויגיד, בשנה הבאה אני מקבל בחורים טובים בלי קשר למוצא”.

בשנים האחרונות הוא חבר ב'תור הוהב', תנועה חברתית שעל דגלה חרות המאבק המזרחי וגם חזרה למסורתיות, עם ממד ליברלי מסוים. “ממד שמאלני”, הוא מתקן אותי. “בואו נקרא לזה בשמו. אני חושב שהחיבור בין פעילי שמאל מזרחי לר-תיים הוא בשורה גדולה, ואני מקווה שהוא יתפוס יותר תאוצה. יש תפיסה מקובלת שחרדים הם ימי-גים. זה לא נכון. אני יכול להגיד לך שבישיבה, שזה מקום שמתעסק כל כך הרבה בשכל, השיחות כחדר כלילה הן מאתגרות מאוד. אתה צריך לעמוד ברף מסוים, להיות חריף, להיות שנון. בעולם הישיבות נמצאים גדולי הפרשנים הפוליטיים, חברה שיכולים לככף את עמית סגל”.

”

”יש תמיכה מקובלת שחרדים הם ימנים. זה לא נכון. אני יכול להגיד לך שבישיבה, השיחות בחדר כלילה מאתגרות מאוד. אתה צריך לעמוד ברף, להיות חריף, שנון. בעולם הישיבות נמצאים גדולי הפרשנים הפוליטיים, חברה שיכולים לככף את עמית סגל”

בכית ולוותר על כל כך הרבה. וזה הביא למשכ-רים קשים. אבל לפני שלוש שנים רחפנו אותה כולנו, גם אבא שלי, לעשות משהו. והיום היא עור-בדת כיועצת חינוכית. אמא שלי נמרה. בגלל כל הסיפורים הטרגיים האלה של שנות ה-90, עולם התשובה עבר אבולוציה. היום מנהיגי ציבור בעלי התשובה מתעקשים שהם ימשיכו במסלול חייהם, בתואר ובעבודה, וגם חיצונית מבחינת לבוש. יש בריאות במקום הזה”.

ועדיין, חוזרים בתשובה לא לגמרי מתקבלים בחברה החרדית. בספר אתה מתייחס לעצמך כבן למהגרים.

”כן. אני שומע כל מיני חוויות של דור שני שמזכירות לי חוויות שלי כבן לחוזרים בתשובה. זה פער מנטלי שבא לידי ביטוי כמעט בכל רבר. וזה לא משהו שניתן לגישור גם בעשר שנים. כמו אנגלי בניו-יורק. כאילו נשארתי מנטלית חילו-נית שבאה לידי ביטוי בשפה, בניב. בחברה החר-רית הכל מאוד ברור ומובהק: אתה יודע עם איזו כיפה אתה הולך ואיפה הילדים שלך לומדים ועם מי הם יתחננו. יש קלסר מסודר עם נייילוניות, שבכל אחת מהן כתוב בריוק מה צריך. ואצל בעלי תשובה זה ההפך הגמור. הם פשוט ספק אחד גדול. יש רבר אחד שהם בטוחים בו, וזה שהם מאמינים בקרוש ברור הוא. וגם זה לא תמיד”.

”אבל זה מתחלק לדורות. הדור הראשון הם המהגרים, ומה שהם לא יעשו רואים את זה עליהם גם אחרי שנים במגזר החרדי. הדור השני שם מגיל צעיר, והם כן מצליחים להיטמע בישיבה או כסמינר, אבל אז הם צריכים להתחנן, ומגיע כל עניין השידוכים, ופתאום זה צף מחדש”.

ואתי אנקרי. אבל גם אצלם עדיין לא הייתה הר-מוניה בין החיים הקודמים לחיים החדשים”.

באיזה מובן?

”כשאמא שלי התחתנה היה לה תואר שני בניהול ובחינוך. כשהיא חזרה בתשובה היא עזבה את זה בהוראת רב מסוים שלא אנקוב בשמו. היא מספרת שהיא עלתה במעלית באוניברסיטה העברית, ואחת המרצות שלה שאלה אותה, ‘מה עם התואר השלישי?’ ואמא שלי, שבדיוק הייתה בהיריון עם אחי השלישי, אמרה לה, ‘התואר הש-לישי נכטן’. היא לא המשיכה ללמוד ולא עברה וגידלה אותנו במסירות. וכשהאחים שלי התחילו לעזוב את המסגרות הרתיות ולחפש את עצמם, פתאום היא חשבה שאולי זה לא היה שווה להישאר